

slovenský národopis

2 | 24

VEDA, VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1976

OBSAH

Národopisný výskum robotníckych oblastí	153
Ján Michálek: Robotnícké oblasti na Slovensku ako súčasť národopisného výskumu	155
Eubica Droppová: K problematike folkloristického výskumu robotníckych oblastí na Slovensku v súčasnosti	161
Soňa Burlasová: Nad otázkami bádania o robotníckych piesňach	167
Jozef Ušák: K niektorým problémom etnografického štúdia robotníckych oblastí na Slovensku	173
Antonín Robek: K niektorým otázkám etnografického štúdia dĕlnictva (vesníckej chudiny) na panství Zvoleneves v prvním polovine 19. stoloť	179
Miriam Moravcová: Problematika štúdia odĕvu ve veľkomĕstském pražském prostředí	193
Jarmila Šťastná: Vliv charakteru průmyslových oblastí na formování stravy dĕlníků	199
Jitka Noušová: Hornická osada	203
Bohuslav Beneš: Postavení dĕlnického folklóru v současném folklorismu	210
Antonín Satke: Hornický prozaický folklór v českých revírech v současnosti	214

DISKUSIA

Materiály zo seminára o interetnických vzťahoch v ľudovom staviteľstve	222
Václav Frolec: Etnická teorie a interetnické vzťahy při štúdiu lidového staviteľství	223
Ján Botík: Modifikácia atribútov ľudového obydlia v prostredí etnických enkláv	232
Josef Vařeka: Ke vzťahu českého a německého lidového domu	237
Soňa Kovačevičová: Interetnické vzťahy, životné prostredie a vkus širokých ľudových vrstiev na Spiši	241
Stefan Mruškovič: K niektorým spoločným charakteristickým znakom ľudového domu v oblasti slovensko-moravského pohraničia	254
Josef Souček: Lidové staviteľství na Slovácku a Záhohří	259
Jiří Langer: Interetnické vzťahy lidového domu moravsko-slovensko-polské kontaktové zóny	266
Jaroslav Vajdiš: Prostorové a hmotové řešení architektury na Valašsku	280

Emilie Haroková: Historický vývoj bydlení a staveb u fojtství v Bukovci na Těšínsku	285
Miroslav Sopoliga: Horizontálne členenie ľudového domu v slovensko-poľsko-ukrajinskom pohraničí na východnom Slovensku	290

ROZHLADY

Jubileum PhDr. Boženy Filovej, CSc. (Ján Mjartan)	305
Valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti (Adam Pranda)	309
Filozoficko-metodologický seminár o filozofických kategóriách v etnografii (Adam Pranda)	311
Konferencia o etnografii Prahy (Peter Salner)	313
6. seminarium ethnomusicologicum (Eva Orsáryová — Andrej Sulitka)	315
Rokovanie o múzeách v prírode (Ján Botík)	317
Medzinárodná konferencia o interetnických vzťahoch vo folklóre západných Slovanov (Viera Gašparíková)	318
K výstave ľudového umenia v Belehrade (Ester Plicková)	319
Súťaž vo varení ľudových jedál (Viera Abelová)	320

RECENZIE A REFERÁTY

СОДЕРЖАНИЕ

Этнографические исследования рабочих областей	153
Ян Михалек: Рабочие области в Словакии как составная часть этнографических исследований	155
Любица Дроппова: О проблематике фольклористического исследования рабочих областей в Словакии в Современности	161
Соња Бурласова: Над вопросами изучения рабочих песен	167
Йозеф Ушак: О некоторых проблемах этнографического изучения рабочих областей в Словакии	173
Антонин Робек: О некоторых вопросах этнографического изучения рабочих (деревенской бедноты) в имении Зволенеves в первой половине 19 века	179
Мириам Моравцова: Проблематика изучения одежды в столичной пражской среде	193

Na 1. strane obálky: Fľaša s výjavom baníckej a hutníckej práce. (Výsek strednej časti.) Kremnica, koniec 18. stor. Zo zbierok Banského múzea, Sopron. Farebná snímka: E. Plicková

Auf der Vorderseite des Umschlages: Flasche mit Darstellung der Berg- und Hüttenarbeit. (Ausschnitt des mittleren Teiles.) Kremnica, Ende des 18. Jahrhunderts. Aus den Sammlungen des Montanmuseums, Sopron.

MODIFIKÁCIA ATRIBÚTOV ĽUDOVÉHO OBYDLIA V PROSTREDÍ ETNICKÝCH ENKLÁV

JÁN BOTÍK

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Doterajšie štúdium problematiky interetnických súvislostí v tradičnej ľudovej kultúre naznačuje, že k najintenzívnejším medzietnickým väzbám dochádza pri bezprostrednom styku príslušníkov dvoch alebo viacerých etnických spoločenstiev. Najpriaznivejšie podmienky pre fungovanie etnosociálnych a etnokultúrnych procesov vznikajú v situáciách, aké reprezentujú napr. kontaktové zóny etnosov, etnoteritoriálne ostrovy v inoetnickom obkľúčení atď. Z týchto aspektov mimoriadne vďačným objektom pre skúmanie uvádzaných otázok sú aj etnické enklávy.

Etnické enklávy možno charakterizovať ako separátne skupiny ľudí, ktoré migráciou prerušili teritoriálny, sociálny, ekonomický a kultúrny kontakt s jadrom materského etnického spoločenstva a nadviazali takýto kontakt s iným etnickým spoločenstvom. Teda genéza, ako aj celý vývoj enkláv, sú sprevádzané nepretržitým fungovaním etnosociálnych a etnokultúrnych procesov. Najprv dochádza k procesu etnického rozdelenia s jadrom materského etnosu a potom k zjednocujúcim procesom v novom etnickom prostredí. Samým faktom oddelenia a separátnej existencie neprestávajú byť enklávy príslušníkmi materského etnického spoločenstva, pretože si aj naďalej uchovávajú s ním jednotu vo vedomí etnickej príslušnosti, spoločný jazyk, ako aj zhody v najrozmanitejších znakoch kultúrnej špecifickosti, spôsobu života, psychického usporiadania i v ďalších etnodiferenčujúcich ukazovateľoch. Lenže nové teritoriálne, sociálne, ekonomické, politické a kultúrne súvislosti, spolu so začlenením do inoetnického prostredia, skôr alebo neskôr začnú pôsobiť na tieto pretrvávajúce komponenty etnickej špecifickosti príslušníkov enkláv. To znamená, že zákonitým výsledkom etnického rozdelenia sú

zjednocujúce procesy s novým etnickým spoločenstvom a našou úlohou je objasniť predovšetkým podstatu, jednotlivé faktory, mechanizmus fungovania, intenzitu a konečné dôsledky týchto procesov.¹

Etnokultúrne súvzťažnosti a etnozjednocujúce procesy v prostredí enkláv neprebiehajú vo všetkých etnodiferenčujúcich ukazovateľoch rovnako. Neprejavujú sa rovnako ani v jednotlivých komponentoch tradičnej ľudovej kultúry, či už z hľadiska intenzity alebo z hľadiska časovej následnosti. V nasledujúcich poznámkach sa pokúsim rozobrať tieto skutočnosti na príklade ľudového obydlia. Pozornosť sústredím predovšetkým na problém modifikácie atribútov ľudového staviteľstva a bývania. Tento problém budem sledovať na pozadí jednotlivých štádií procesov, ktorými bola poznačená separátne existencie niektorých slovenských enkláv na Dolnej zemi.

Prvým štádiom vo vývine enkláv je etapa, ktorá nasleduje bezprostredne po zastavení migračného pohybu. Spojená je s usídlením migrujúceho elementu v novom prostredí, a preto sa označuje ako začiatkový kontakt. V začiatkoch dolnozemskej kolonizácie osídľovali slovenskí kolonisti zväčša neobývané oblasti.² Ale aj tam, kde zastihli už usídlené obyvateľstvo, slovenskí prisťahovalci (na rozdiel napr. od nemeckých), dostávali k dispozícii iba pôdu, bez akýchkoľvek stavebných objektov.³ Všimnime si, čo hovorí o situácii v období príchodu do nového domova ľudová tradícia z Békésesaby: „Keď prví Slováci prišli na túto zem, na vozoch, so ženami a deťmi, zastali tam, kde je teraz mestský dom... Tu sa zložili a začali si guňhovy robiť. Kde je teraz Körös, tam bol les. Tam si potom nasekali drevo na guňhovy. Vo Veľkej Marasti rástla trs-

tina, tú si sekali a nosili pokrývať tie guňhovy. Takto mali prvé prístrešie, zatiaľ, kým im pánstvo začalo porty vymierať.“⁴

Keďže uvádzaný príklad z Békéscsaby nie je ojedinelý, umožňuje konštatovať, že štádium začiatočného kontaktu slovenských enkláv na Dolnej zemi bolo sprevádzané retardáciou a regresívnosťou stavebných foriem. Vyplyvalo to z neosídlenosti kolonizovaných oblastí a z potreby mať čo najskôr strechu nad hlavou. Prvé prístrešia mali charakter provizórnych a dočasných obydlí. Museli byť zhotovené vo veľmi krátkom čase a z najdostupnejších materiálov. Tým bola poznačená aj celková primitívnosť technologických postupov a priestorového riešenia. V týchto súvislostiach sú zaujímavé otázky, v akom vzťahu boli formy uvádzaných provizórnych obydlí k tradíciám oblastí, z ktorých dolnozemskí Slováci odchádzali, ako aj k niektorým rudimentárnym formám obydľia trvalého charakteru, akými boli napr. zemnice, s ktorými sa Slováci mali možnosť zoznámiť v niektorých oblastiach nového domova, napr. na území dnešnej Vojvodiny v Juho-slávii, v okolí mesta Plevén v Bulharsku atď. Predbežne možno iba konštatovať, že zemnicové formy obydľia nenadobudli v prostredí slovenských enkláv na Dolnej zemi charakter trvalého obydľia. Odpoveď na ostatné nadhodené otázky doterajší výskum zatiaľ neposkytuje.

Po etape začiatočného kontaktu nasleduje vo vývine etnických enkláv štádium, ktoré sa označuje akomodácia alebo adaptácia. Výraznou črtou tohto štádia je tendencia vzájomného zoskupovania etnicky totožných jednotlivcov a skupín do väčších alebo menších celkov. Dochádza ku konvergentným etnosociálnym procesom. Ich výsledkom je formovanie nových, viac alebo menej homogénnych a endogamne uzavretých etnoteritoriálnych jednotiek, akými sú etnicky kompaktné regióny, dediny, ich časti, ulice atď. V štádiu adaptácie nie je ešte narušený etnokultúrny profil prisťahovaných skupín. Prejavujú sa tendencie etnokultúrnych reminiscencií. Slovenské enklávy na Dolnej zemi vytvárali spravidla prisťahovalci z viacerých, viac alebo menej diferencovaných oblastí Slovenska. Za takýchto okolností výsledkom konvergentných etnosociálnych procesov a etnokultúrnych reminiscencií bolo formovanie sa nového kultúrneho profilu jednotlivých enkláv, ktorého pendant by sme márne hľadali v príslušných oblastiach Slovenska. Túto skutočnosť už dávnejšie potvrdili výskumy dialektológov⁵ a evidentná je aj na prejavoch ďalších zložiek ľudovej kultúry. Prirodzene, aj na formách ľudového sta-

viteľstva a bývania. Ohraničenosť príspevku však neumožňuje rozvádzať tieto skutočnosti podrobnejšie.

Vývin enkláv je počas celej ich separátnej existencie v inoetnickom obklúčení určovaný novými geografickými, sociálnymi, ekonomickými a kultúrnymi reáliami. Príslušníci enkláv vstupujú do dlhotrvajúceho kontaktu s odlišnými kultúrnymi tradíciami. Dôsledkom toho sú kultúrne súvislosti, interferenčné procesy, ako aj preberanie kultúrnych hodnôt. To všetko sa obyčajne označuje súhrnným pojmom akulturácia.

Všimnime si teraz na niektorých príkladoch, ako sa procesy adaptácie a akulturácie v prostredí slovenských enkláv na Dolnej zemi odrazili v modifikácii atribútov ľudového obydľia. Pri sledovaní týchto otázok je potrebné brať do úvahy:

1. Vývinový stupeň stavebných foriem a bývania na Slovensku z obdobia kolonizačných pohybov smerujúcich na Dolnú zem;

2. Celkové zmeny, ktorými prešlo ľudové stavebníctvo a bývanie od uvádzaného obdobia po súčasnosť;⁶

a) v prostredí, odkiaľ odchádzali dolnozemskí Slováci,

b) v prostredí slovenských enkláv na Dolnej zemi,

c) v prostredí inoetnického spoločenstva, ktoré obklopovalo dolnozemských Slovákov.

Takýmto postupom máme možnosť odhaliť všeobecný trend vývoja ľudového obydľia v širších priestorových a kultúrnych súvislostiach a zároveň rozlíšiť tendencie, ktoré sa prejavili v jednotlivých etnických, resp. regionálnych dimenziách.

Sústredme najprv pozornosť, ako sa adaptačné a akulturačné procesy prejavili v používaných stavebných materiáloch a v uplatňovaných technologických postupoch jednotlivých častí obydľia. Dôležité bude predovšetkým všimnúť si, do akej miery dochádzalo pri stavbe obydľia v prostredí slovenských enkláv na Dolnej zemi:

1. k uplatňovaniu stavebných materiálov a technologických postupov, známych a používaných v prostredí predchádzajúceho domova,

2. k procesu inovácie starobylých a v širších priestorových a kultúrnych reláciách známych technologických postupov,

3. k preberaniu dovedy neznámych technologických postupov.

Ako je známe, prevažná časť dolnozemských Slovákov pochádza z dedín bývalej Hontianskej, Novohradskej, Tekovskej a Gemerskej župy.⁶ V týchto podhorských a horských oblastiach v čase odchodu kolonistov na Dolnú zem prevláda-

júcim stavebným materiálom obydli bolo drevo a tzv. „zrubová“ konštrukcia stien. V dôsledku abúvania lesných porastov, častých požiarov, úradných nariadení atď., počnúc 19. storočím začali sa v týchto oblastiach drevené obydlia nahradzať stavbami z kameňa a čiastočne aj zo surových tehál.

Naproti tomu viaceré skutočnosti naznačujú, že po príchode slovenských kolonistov na Dolnú zem bola prerušená tradícia drevených domov s tzv. zrubovou konštrukciou. Príčinou toho bol predovšetkým nedostatok vhodného dreva na stavbu domov. Preto neprekvapuje, že neexistujú údaje, ktoré by zaznamenávali stavbu drevených domov u dolnozemskej Slovákov. Za takýto doklad nemožno považovať napr. skutočnosť, že vo viacerých dedinách osídlených Slovákmi, v békéšskej oblasti, ale aj inde, sa doteraz možno stretnúť s výrazom *zrub*. Používajú ho na označenie ohrady nad studňou, bez ohľadu na to, z akého je materiálu (dosky, tehly, betón). Táto ohrada bola spočiatku pravdepodobne aj tu zhotovovaná z drevených drúčikov, tzv. zrubovou technikou. Inú sémantickú hodnotu termínu *zrub* už nepoznajú. Vytratila sa zrejme so zánikom príslušnej techniky drevených domov.⁷

Z viacerých oblastí máme údaje, že najstaršie domy dolnozemskej Slovákov sa zhotovovali technikou vypletaných stien.⁸ V Békéscsabe dokonca aj kostol z obdobia 1713–1723 bol „iba z prútia pletený a zvonka i zdnuka hlinou vymazaný“.⁹ Pre techniku stien, zhotovených z kolov, vypletaných prútím a vymazaných hlinou, uchovala ľudová tradícia z Békéscsaby až do súčasnosti označenie *lesa*.¹⁰ V tejto súvislosti sa žiada poznamenať, že technika pletených, či tzv. *patičových* stien domu bola na Slovensku rozšírená najmä v niektorých východoslovenských (Zemplín, Šariš) a záposlovenských oblastiach (Záhorie).¹¹ V oblastiach, z ktorých pochádza prevažná časť dolnozemskej Slovákov (Hont, Novohrad atď.), bola takáto technika zaznamenaná len ojedinele, výlučne iba na hospodárskych stavbách.

Už v začiatkových etapách osídľovania Dolnej zeme začali Slováci pri stavbe svojich domov používať aj hlinu. Napr. v békéšskej oblasti za najstaršiu techniku stavby hlinených domov označujú pamätníci tzv. *cápanje* a *válkovanje* steny z blata, ktoré navrstvovali vidlami, prípadne aj rukami. K týmto technikám sa neskôr pridružila aj technika nabíjaných múrov a stien murovaných zo surových tehál.¹²

V súvislosti s rozvedenou problematikou možno

konštatovať, že zmena stavebného materiálu a uplatňovanie nových technologických postupov pri stavbe obydli, boli v prostredí slovenských enkláv na Dolnej zemi významným činiteľom ich celkovej adaptácie v nových geografických podmienkach. Celkový vývin uvádzaných atribútov ľudového staviteľstva bol sprevádzaný na jednej strane kultúrnymi reminiscenciami a inovačnými procesmi, na druhej strane sú evidentné aj viaceré prejavy akulturačných procesov.

V prostredí dolnozemskej Slovákov dochádzalo aj k modifikácii niektorých ďalších technologických atribútov obydli. K výraznejším zvláštnostiam patria niektoré princípy konštrukcie krovu. Kým vo východiskových oblastiach Slovenska v čase kolonizácie, ako aj v neskoršom vývine, uplatňovala sa predovšetkým tzv. pántová konštrukcia krovu, vo viacerých dolnozemskej Slovákov rozšírili sa rozmanité konštrukcie krovu so slemenom. Medzi ne patrí napr. tzv. *kličšťový* krov v békéšskej oblasti¹³ alebo konštrukcia krovu na tzv. *popi* u bulharskej Slovákov.¹⁴ Iným príkladom technologických zvláštností obydli dolnozemskej Slovákov je konštrukcia stropu, pri ktorej sa plochy medzi stropnými hradami vyplňovali pomocou tyčiek obkručených slamou a blatom do valcového tvaru. Takéto stropné segmenty sa napr. u Slovákov vo Vojvodine a v Bulharsku nazývali *vitle*.¹⁵ Vo východiskových oblastiach Slovenska uvádzaná forma úpravy stropu nebola zaznamenaná. Takisto ani zvýšené podstrešie pomocou múrikov nad stropnými hradami, čo sa napr. u Slovákov v Tótkomlóši nazýva *nadpalášený dom*, alebo *felfirunk* a u Slovákov v Gornej Mitropoliji v Bulharsku *majorpán*.¹⁶ Vznik zvýšeného podstrešia bol v dolnozemskej podmienkach motivovaný potrebou uskladňovania väčšieho množstva produktov poľnohospodárskej výroby.

Nepomerne komplikovanejšia je otázka modifikácie takých atribútov ľudového staviteľstva a bývania dolnozemskej Slovákov, akými sú priestorové riešenie obydli, delimitácia funkcií jeho jednotlivých priestorov, ako aj organizácia stavebných objektov v rámci celého komplexu sedliackej hospodárskej usadlosti. Pre ohraničenosť tohto príspevku upozorním iba na niektoré skutočnosti, pretože uvádzanú problematiku nemožno uspokojivo riešiť bez analýzy celkového vývoja v reláciách karpatsko-podunajsko-panónskeho priestranstva v období posledných troch storočí.

V čase sťahovania Slovákov na Dolnú zem si títo kolonisti odnášali so sebou aj znalosť troj priestorového domu s jedným obytným, jedným

vstupným a jedným skladovacím priestorom. Ak odhliadneme od začiatkových provizórnych priestreší, uvádzaný trojpriestorový komorový typ domu sa stal najbežnejšou a najčastejšie používanou formou obydlija aj v dolnozemskej oblasti. Doterajšie výskumy naznačujú, že pôdorysný vývoj domu, najmä jeho obytnej časti, postupoval do určitého štádia zhodne vo východiskových oblastiach Slovenska i v prostredí dolnozemskej Slovákov. Základnou tendenciou tohto vývoja bol vznik druhej izby, ktorá mala predovšetkým reprezentačný charakter. Určité diferencie sa prejavovali iba v časovom nástupe a v kvantite rozšírenia uvádzaných domových foriem. Ekonomicky priaznivejšia situácia na Dolnej zemi sa prejavila v tom, že majetkovo prosperujúce vrstvy v období rozvíjajúceho sa kapitalizmu v poľnohospodárstve začali stavať domy s nepomerne väčším počtom priestorov. Nebolo zriedkavosťou, keď sa v dome okrem trvale obývanej izby a reprezentačnej izby nachádzala aj izba pre prestarnutých rodičov, viacero komôr so špecifikovanou funkciou a v nejednom prípade aj dve kuchyne.¹⁷ S takýmto priestorovo značne rozvinutými domami súviseli aj viaceré formy pôdorysného riešenia, napr. uhlová zástavba s krytým podbráním a niektoré ďalšie, ktoré vo východiskových oblastiach Slovenska boli zaznamenané len ojedinele, alebo sa nevyskytli vôbec. Celý rad zvláštností charakterizuje organizáciu obytných a hospodárskych objektov v rámci dvora sedliackej usadlosti dolnozemskej Slovákov. Diferencie vyplývajú jednak zo sídelných foriem dolnozemskej osád, jednak z rozdielnych geografických a ekonomicko-sociálnych podmienok.

V súvislosti so sledovanou problematikou žiada sa aspoň stručná poznámka o modifikácii interiéru obydlija dolnozemskej Slovákov. V porovnaní s vývinom vo východiskových oblastiach na Slovensku evidentné sú predovšetkým niektoré typologické zvláštnosti kúrenísk, ako sú formy pecí, systém vykurovania, používané kurivo, spôsob varenia atď. Značné diferencie možno zistiť v nábytku interiéru obydlija dolnozemskej Slovákov. Nevidieť ich natoľko v sortimente, vo funkcii a v rozmiestnení nábytku. Prejavujú sa

skôr v jeho konštrukcii, v množstve a najmä v jeho výtvarnom riešení.¹⁸

Týmto uzatváram svoje poznámky k problematike modifikácie niektorých atribútov ľudového staviteľstva a bývania v prostredí slovenských enkláv na Dolnej zemi. Aj napriek ohrozenosti sledovaných skutočností je zrejme, že ich riešenie si vyžaduje neustále rozširovať faktografickú bázu a takisto prehľbovať a rozvíjať aj teoretické a metodologické prístupy. Doterajšie výsledky štúdia naznačených problémov poskytujú dostatok cenných záverov a podnetov, no viaceré tézy a závery si žiadajú kritické prehodnotenie.

Pri viacerých príležitostiach sa už konštatovalo, že z čisto teoretického hľadiska dosiaľ nestratila na aktuálnosti napr. Jungbauerova koncepcia, ktorá člení kultúrne hodnoty v jazykových ostrovoch na prvky donesené (Altgut), novovytvorené (Neugut) a prevzaté (Lehngut).¹⁹ V súvislosti s touto koncepciou je potrebné brať do úvahy aj niektoré ďalšie aspekty, akými sú napr. zvláštnosti transformácie kultúrnych prejavov v procese ich preberania. Mnohé indicie totižto naznačujú, že akulturácia nie je iba mechanický prechod určitých elementov z jednej kultúry do kultúry druhej. Skôr ako percipujúca skupina preberané kultúrne prvky včlení do vlastnej kultúrnej štruktúry, podliehajú spravidla špecifickému prepracovaniu a zvýrazneniu.

Spomedzi teoretických záverov, ktoré si vyžadujú kritické prehodnotenie, chcem upozorniť na známu tézu, ktorá predpokladá, že v prostredí enkláv dochádza k ustrnutiu a konzervovaniu kultúrnych javov. Rezervovanosť k tejto téze by mala vyplývať najmä z toho, že doteraz nie je dostatočne objasnené, či pre ustrnutie a konzervovanie určitých kultúrnych javov je priaznivejšia situácia v prostredí enkláv, kde dochádza k početným a intenzívnym kultúrnym súvzťažnostiam v nových geografických, hospodárskych, spoločenských a ďalších reláciách, alebo či sú na konzervovanie a ustrnutie priaznivejšie podmienky v prostredí jadra etnického spoločenstva, kde kultúrny vývoj postupuje v mnohom ohľade pomalšie, bez výraznejších zvrátov, a teda aj kontinunejšie.

POZNÁMKY

¹ BOTÍK, J.: Enkláva a diaspora ako zvláštne formy spoločenstva ľudí. *Slov. Národop.*, 21, 1973, s. 495—509.

² SIRÁCKY, J.: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí. Bratislava 1966.

³ Tamže, s. 152.

⁴ Citované z článku: Čo son ja počuv od mojih otcov o starej Čabe? (V čabianskom nárečí píšav Ján Gajdáč, roľník vo Viniciach.) Čabiansky Kal., 1935, s. 61—63.

⁵ STOLC, J.: Slovenské jazykové ostrovy na Dolnej zemi ako predmet jazykovedného výskumu. In: Slováci v zahraničí. Martin 1971, s. 33.

⁶ SIRÁCKY, J.: c. d.

⁷ Vlastný výskum v békésskej oblasti v roku 1973.

⁸ BEDNÁRIK, R.: Slováci v Juhoslávii. Bratislava 1966, s. 190; KANTÁR, J.: Ludová architektúra Slovákov vo Vojvodine. In: Tradičná kultúra Slovákov vo Vojvodine. Novi Sad 1973, s. 82.

⁹ CSERES, T.: Dvestopäťdesiatročná Békéscsaba. Békéscsaba 1969.

¹⁰ Informácie poskytli autorovi v roku 1973 obyvatelia Békéscsaby: Zeleňánsky Maco a Záhoran Đuro.

¹¹ MJARTAN, J.: Staviteľstvo. In: Slovensko, Lud, 3, II. časť, Bratislava 1975, s. 898.

¹² SVECOVÁ, S.: Príspevok k ľudovému staviteľstvu v Tótkomlóši. Národop. Věst. čs., 1955, s. 329.

¹³ Tamže, s. 332.

¹⁴ Vlastný výskum v roku 1969.

¹⁵ KANTÁR, J.: c. p., s. 85; Vlastný výskum v Bulharsku v roku 1969.

¹⁶ Vlastný výskum v Tótkomlóši v roku 1973 a v Gornej Mitropoliji v roku 1969.

¹⁷ BEDNÁRIK, R.: c. d., s. 200; KANTÁR, J.: c. p., s. 88; vlastný výskum.

¹⁸ KANTÁROVÁ, V.: Paralely medzi interiérom u Slovákov v Bácske a u Slovákov na Slovensku. In: Tradičná kultúra Slovákov vo Vojvodine. Novi Sad 1973, s. 95—104.

¹⁹ JUNGBAUER, G.: Sprachinselvevolkskunde. Sudeten-dtsch., Volkskde, 3, 1930, s. 145—146.

МОДИФИКАЦИЯ АТРИБУТОВ НАРОДНОГО ЖИЛИЩА В СРЕДЕ ЭТНИЧЕСКИХ КОЛОНИЙ

Резюме

При изучении интерэтнических взаимосвязей в традиционной народной культуре исключительно благодарным объектом являются этнические колонии. Потому вводная часть статьи посвящена характеристике понятия «этническая колония», а также и характеристике этносоциальных и этнокультурных процессов, сопровождающих возникновение и сепаратное существование колоний.

Центр тяжести статьи концентрируется на объяснении разнообразных аспектов модификации атрибутов народного жилища в среде словацких колоний на бывшей венгерской Долной земе. Основное внимание сосредоточено в первую очередь

на модификации таких атрибутов жилища, какими являются строительные материалы и технологический процесс возведения стен, конструктивное решение крыши, планировка жилища и характер его интерьера. Автор прослеживает эту проблематику на фоне отдельных стадий процессов, протекающих в среде колоний, какими являются начальные контакты, адаптация и акультурация.

Заключительная часть статьи посвящена сопоставлению полученных сведений с некоторыми теоретическими заключениями предыдущих исследований этнических колоний.

Ярмила Штясна: Влияние характера промышленных областей на формирование питания рабочих	199
Йитка Н о у ш о в а: Шахтерский поселок	203
Богуслав Бенеш: Место рабочего фольклора в современном фольклоризме	210
Антонин Сатке: Шахтерский прозаический фольклор в чешских областях в современности	214

ДИСКУССИЯ

Материалы семинара о межэтнических отношениях в народном строительстве	222
Вацлав Фролец: Этническая теория и межэтнические отношения при изучении народного строительства	223
Ян Ботик: Модификация атрибутов народного жилища в среде этнических колоний	232
Йозеф Варжека: О взаимоотношениях чешского и немецкого народного дома	237
София Ковачевичова: Межэтнические отношения, жизненная среда и вкус широких народных слоев на Спише	241
Штефан Мрушкович: О некоторых общих характеристических признаках народного дома в области словацко-моравского пограничья	254
Йозеф Соучек: Народное строительство в Моравской Словакии и в Загорье	259
Йиржи Лангер: Межэтнические отношения народного дома моравско-словацко-польской контактной зоны	266
Ярослав Вайдиш: Пространственное и материальное решение архитектуры в Валахии	280
Эмилия Харокова: Историческая эволюция жилища и построек в фойстве в Буковце в области Тешина	285
Мирослав Сополига: Горизонтальное членение народного дома в словацко-польско-украинском пограничье в восточной Словакии	290

ОБЗОРЫ	305
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	

CONTENTS

Ethnographic Research of Workers' Areas	153
Ján Michálek: Workers' Areas in Slovakia as a Part of the Ethnographic Research	155
Lubica Droppová: Problems of the Folklore Research of Workers' Areas in Slovakia at Present Time	161
Soňa Burlasová: Over the Question of the Research of Workers' Songs	167
Jozef Ušák: Some Problems of the	

Ethnographic Study of the Workers' Areas in Slovakia	173
Antonín Robek: Some Questions of the Ethnographic Study of Workers' (Poor People) on the Estates Zvoleněves in the First Half of the 19th Century	179
Miriam Moravcová: Problems of the Study of the Clothing in the Metropolitan Environment of Prague	193
Jarmila Štastná: The Influence of the Character of the Industry Areas upon the Workers' Food	199
Jitka Noušová: The Miners' Settlement Bohuslav Beneš: The Position of the Workers' Folklore in the Present Folklorismus	210
Antonín Satke: The Miners' Prosaic Folklore in the Czech Districts at Present Time	214
DISKUSSION	222
COMMENTARY	305
BOOK REVIEWS AND REPORTS	

INHALT

Die Arbeitergebiete als Objekt der ethnographischen Forschung	153
Ján Michálek: Arbeitergebiete in der Slowakei als Bestandteil der ethnographischen Forschung	155
Lubica Droppová: Zur Problematik der folkloristischen Erforschung der Arbeitergebiete in der Slowakei in der Gegenwart	161
Soňa Burlasová: Über den Fragen der Arbeiterliederforschung	167
Jozef Ušák: Einige Probleme des ethnographischen Studiums der Arbeitergebiete in der Slowakei	173
Antonín Robek: Einige Fragen der ethnographischen Erforschung der Arbeiter (Dorffarmen) auf dem Gut Zvoleněves in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts	179
Miriam Moravcová: Probleme des Studiums der Kleidung im Prager Grosstadtmilieu	193
Jarmila Štastná: Der Einfluss des Charakters der Industriegebiete auf die Kost der Arbeiter	199
Jitka Noušová: Bergarbeitersiedlung	203
Bohuslav Beneš: Die Stellung der Arbeiterfolklore innerhalb des heutigen Folklorismus	210
Antonín Satke: Die heutige Prosafolklore der Bergarbeiter in den tschechischen Revieren	214
DISCUSSION	222
RUNDSCHAU	305
BÜCHBESPRECHUNGEN UND REFERATE	

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания 24, 1976, No 2
Издаётся четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано
Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсо-
ва 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wis-
senschaften
Jahrgang 24, 1976, Nr. 2. Erscheint viermal im
Jahre
Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowaki-
schen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 24, 1976, No. 2
Published quarterly by VEDA, the Publishing
House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol
Stano
Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 19, Czecho-
slovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences
Anné 24, 1976, No. 2. Paraît quarte fois par an
Editions de VEDA, maison d'édition de l'Acadé-
mie slovaque des sciences
Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník 24, 1976, číslo 2 — Vychádza štyri razy
do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadé-
mie vied
Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová
Výkonný redaktor Pavol Stano
Redakčná rada: dr. Soňa Burlasová, dr. Emília
Horváthová, dr. Soňa Kovačevićová, dr. Milan
Leščák, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek,
dr. Ján Mjartan, doc. dr. Štefan Mruškovič, dr.
Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák, doc. dr. An-
tonín Robek.
Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného po-
vstania, n. p., Martin
Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné
Kčs 80,—
Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky
vrátane do zahraničia a predplatné prijíma PNS
— Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo
nám. 48/VII, 884 19 Bratislava. Možno objednať
aj na každej pošte alebo u doručovateľa.
© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied, 1976

Distributed in the socialist countries by SLOV-
ART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Cze-
choslovakia. Distributed in West Germany and
West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-
8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik
Deutschland. For all other countries, distribution
rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V.,
Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam,
Netherlands.